

zetű államban volna lehetséges. Egyelőre meg kell hagynunk a szülők rendelkezési jogát és a tandíjfizetés elvét. *Azonban anyagi szempontból mindenestre könnyítenünk, a tanulók értékének elbírálása szempontjából meg szigorítanunk kell a kiválasztást.* Hartnacke erre nézve a következőkben foglalja össze javaslatait:

A tandíjfizetés elve megmarad, de gyarapítani kell a tandíjmentes és ösztöndíjas helyek számát. Szigorítsuk a kiválasztást a felsőbbfokú iskolák követelményeinek fokozásával, de szervezzünk önkéntességre jogosító középfokú iskolákat, hogy az egyetemre nem való tanulóknak is érdemes oktatást és életpályát nyújthassunk. A népiskolák, valamint középfokú, illetőleg felsőbbfokú iskolák tanterve között olyan szerves kapcsolat legyen, hogy a népiskolákból az arra való tanulók felvételi vizsgálat után átléphessenek a felsőbbfokú iskolába és pedig felvételi vizsgálatnak számítsanak az egész első tanév. Akit nem találnak alkalmasnak ebben a vizsgálati időben, azt az iskola minden további próbálkozás mellőzésével véglegesen eltilthassa a következő osztályok látogatásától. Hogy a különös irányú tehetségek művelésére kellő gondot lehessen fordítani, reformálni kell a gimnáziumok, reálgimnáziumok és reálisiskolák felsőbb osztályainak tantervét, amely még mindig túlságosan sokat foglalkoztatja a pl. matematikai tehetségű tanulókat is az idegen nyelvekkel. Ott, ahol nincs meg mindhárom fajta iskola, a meglévő több szakcsoportra kell osztani, hogy a tanuló tehetségének irányához mért tárgyakkal foglalkozhassék.

Kállai Ernő.

A népiskolai osztályisméltlés.

Ismét olyan tanévet hagyunk hátunk mögött, amelyben talán a legtöbb tanító munkájára is, de a hadbavonult vagy odakészülő atya gyermekeire bizonytalansággal szemmel látható bélyeget nyomott küzdelmünk. A háború nyomasztó anyagi hátrányait és sokféle, lelket lenyűgöző, kétségben és izgalomban tartó hatását az itthonmaradottak érzik legjobban. A gyermekek javarészt a gyöngébb nem gondjaira maradtak éppen olyan időben, amikor kétszeresen is szükség lett volna odahaza az atyai szóra és irányításra. Most sokszorosan fontos az iskolának gondolnia a növendékek jövő sorsára, egyrészt a gyermekek, másrészt a közműveltséghez fűződő nemzeti érdekek miatt. A gyermeknek érdeke, hogy a tanulásban minél tovább haladjon. A nemzetnek is az az érdeke, hogy minél többen jussanak el a mindenki részére szükséges ismeretek birtokába. Ez a gondolat követeli, hogy foglalkozzunk a közműveltség terjedésének akadályaiival s ily szempontból

nézzük az osztályozás és az osztályismétlés kérdését is, amelyek ilyenkor egyébként is időszerűek.

Mindkettő a függő kérdések közé tartozik, ámbar általában az utóbbi évtizedben már igazabb megértést és helyesebb értékelést tapasztalunk az osztályozás és az osztályismétlés kérdésében. Ma már helyesebben értékeljük és osztályozzuk a gyermek szorgalmát és előmenetelét; általában mélyebb pedagógiai gondolkozás és több belátás vezeti az osztályismétlést alkalmazó tanítót. Ma már mindjobban csökken azoknak a tábora, akik a nép erkölcsi és értelmi javait közlő és nagyobbító népiskolákban — népoktatásunk magasabb szempontjaihoz nem emelkedve, ezeket meg nem értve — az egyes tantárgyakban ridegen, mereven, egyébre nem gondolva értékelték a gyermek előmenetelét s ezzel jórahaladását is meggátolták. A népiskola ma már nem igen utánozza a középfokú iskolák osztályozását. Nem gondoljuk, hogy mai népiskoláinkban előfordulhasson olyan eset, hogy valamelyik III. vagy IV. oszt. gyermeket pl. csupán a földrajzban tanusított elégtelen előmenetel tartaná vissza a felsőbb osztálytól. Ilyen egyes elégtelen osztályzatoknak elő sem szabad fordulniok, mert ezek nem is annyira a gyermek, hanem inkább a tanító munkáját róják meg. Mindezt elismerve, még sem mondhatjuk, hogy ma már egészen elégedettek lehetünk a népiskola osztályozásával. Még mindig nagy az osztályismétlésre utasítottak száma, pedig egyéb okokból is rendkívül sokan maradnak el már a III. osztályból is; hát még a felsőbbekből! Erre népiskoláink statisztikai adatai nyujtanak bizonysgot.

Az 1911/12., tehát még teljesen nyugodt munkájú tanévben iskolába járt hazánkban 1.955,610 mindennapi tanköteles. Ezek osztályonként így oszlottak meg:¹

I. o. (fiú- és leánygyermek) 553,337 = 28·3% ; II. o. 437,171 = 22·9% ; III. o. 382,017 = 19·5% ; IV. o. 308,803 = 15·8% ; V. o. 178,226 = 8·6% ; VI. o. 96,056 = 4·9%. Igaz, hogy az V., illetve VI. o. feltűnően alacsony %-számát a középfokú iskolák I. osztályába átlépett 45.801 tanuló néhány %-kal emeli. Ám még így is szemmel látható, hogy az osztályok emelkedésével a tanulók száma aránytalanul csökken. Különösen nagy az apadás az I., IV. és V. osztály után. Népoktatásunk e lehangoló adatait mások is észrevették már és kifogásolják, hogy a népiskola V—VI. meg a polgárisk., felső leányisk., reális. és gimn. I. osztályába a tanulóknak oly csekély száma jut fel. Az elmaradást előidéző főokok megítélésében azonban nem gondolko-

¹ Magyarország. közállapotáról szóló 1912. évi Jelentés és Statisztikai évkönyv III. rész, 375. l.

zunk egységesen. Vannak, akik a baj orvoslására azt ajánlják, hogy a mindennapi tankötelezettség mindaddig tartson, míg a tanuló a népiskola VI. osztályát el nem végezte. Akik e mód mellett kardoskodnak, azt vélik, hogy csak meg kell szigorítani a törvény szavait és elérjük azt, amit népoktatási törvényünk fél évszázad folyamán még nem tudott megközelíteni.

Népünk jó részét valóban még ma is csak a tankötelezettség szorítja iskolába, és amint teheti, e kötelezettség alól szabadulni igyekszik. Ámde újabb rendelkezés, újabb megszorítás mit használna ott, ahol a nép sok esetben nem igen képes a mai törvénynek sem eleget tenni. Hazánk népének anyagi helyzete nem mindig engedi, sőt nagy mértékben hátráltatja és gátolja a sokgyermekes család fiainak éveken át folyó rendes iskolázását. Hiszen ki ne látná be a valóságot, hogy az anyagi állapotnak bizonyos rendezett és a megélhetés küzdelmeinek a szélsőségeitől mentes fokán kell lennie a családnak, hogy a belőle kisarjadzott gyermekek ne csak járjanak az iskolába, hanem ott sikeres előmenetelt is tanúsíthassanak. Jól látjuk, hogy az anyagi ok jelentős százalékát eredményezi az iskolai mulasztásoknak, az iskolából való korai elmaradásnak, de az elégtelen előmenetelnek is. Még a középfokú iskolákban is fájó lélekkel, segítő kezet ritkán nyújthatva látjuk oly sok szülő és tanítványunk igaz igyekezetének anyagi okokból eredő elhanyaglását, vergődését és elpusztulását. Pedig ez még fokozottabban így van elemi népiskoláink közönsége körében.

Az anyagi nehézségek által okozott fizikai és erkölcsi hátrányokat és a tanulást gátló akadályokat természetesen csak szaporítja és növeli az, hogy népünk jelentős része nem városban vagy falun, hanem hány ezer meg ezer esetben tanyákon, elszórt majorokban, erdők és völgyek ölén, hutákban stb. lakik. E helyekről kell vagy kellene a gyenge gyermeket fejlődésben lévő fizikumát teljesen elcsigázó fárasztással iskolába küldeni.

Egyéb okok is hatnak a lehangoló mérleg keletkezésére; de mégis a kultúra becsét meg nem értő elmaradottság, a tanulást és rendes iskolabajarást hátrányosan befolyásoló kedvezőtlen társadalmi helyzet, meg az apró helyektől távolosó iskolák, illetőleg iskolánélküli elszórt lakóhelyek a főtenyezők. Szorosan hozzájuk csatlakozik az a merőben az iskolából eredő ok is, hogy túlságosan sok az osztályismétlésre való utasítás. Az iskolán kívül állók nem ok nélkül gáncsolják a túlságba vitt buktatást, főleg a népiskolában. Ne is tagadjuk, hogy ezzel a tanítók is közre hatnak abban, hogy az iskolába járó gyermekeknek még az a része is csak hiányosan jut fel a népiskola felső osztályaiba, amely a tankötelezettség idejét elég rendszeres iskolabajarással tölti el. Tíz-tizenegy éves gyermekeket találtam a népiskola második osz-

tályaiban. Hat-hét éves koruk óta jártak iskolába, többnyire változtatva lakóhelyöket. Hogy az iskola nem volt terhőkre, már az az egyetlen tény is igazolja, hogy még azt a roppant unalmasságát is elviselték, amit a 3 évig ugyanabba az osztályba való járás juttat a változatosság iránt annyira fogékony gyermeknek. Maga a tény, az osztályismétlés túlzásba vivése, tagadhatatlan. Ezért részletezésére és körülményesebben való számba vevésére nem is térünk ki, csupán rámutatunk s a kérdéssel való foglalkozás időszerűségét és parancsoló szükségességét hangoztatjuk.

Bizonyos, hogy a tankötelezettség valóra válását gátló okok leg-többjére maga az iskola úgy is a kívánatosnál kevesebb és ekkor is csak később gyümölcsöző hatást tehet. A kultúra iránt való s ma gyöngye fogékonyt a jó iskolában folyó eredményes munka kétségkívül megjavíthatja; de csak a jövő nemzedékekben. A tanulást és rendes iskolázást hátrányosan befolyásoló anyagi helyzetet is enyhíti az iskola falai közé bevitt társadalmi jótékonyt; de többet, melegebb szívet és hathatós segítséget csak a mélyebben képzett értelemmel bíró, gazdagabb erkölcsi érzésre nevelt új nemzedékek megértésétől várhatunk. A szétszórt tanyák és hasonló lakóhelyek iskolázásán csak nagy anyagi áldozattal, új iskolákkal, gyermek-otthonokkal lehet segítenünk s az erre még szükséges intézkedéseket csak az államnak és társadalomnak a jó iskolázás által is elősegített vagyonosodásától, tehát ismét csak a jövőtől várhatjuk. Ezt a lassú folyamatot nem igen siettetheti az iskola. Szükséges azonban, hogy épen ezek tudatában siessünk mi magunk kigyomláni az iskolázás eredményét gátló helytelen szokásokat s a helytelen osztályozással ne szaporítsuk a lemaradók és elmaradók számát. A helyesen felfogott osztályozással mégis valamelyes rendet teremthetünk az egyes osztályok közt meglevő roppant aránytalanságban s ezzel elősegíthetjük, hogy a gyermekeknek nagyobb része haladjon tovább a tanulásban.

A pontos iskolalátogatást gátló okok még erősödtek a két háborús év folyamán. Azt viszont nem állíthatjuk, hogy a velünk, hadbavonult tanítókkal is megfogyatkozott iskola még többet tehetne most ezek ellensúlyozására, mint akkor tehetett, amikor mindannyian az iskola, a gyermekek szolgálatában dolgoztunk. Éppen ezért sokszorosán is parancsoló szükségesség, hogy a nehezebb és mostohább körülmények közt gondosan használjuk, végezzük az osztályozást és nagy körültekintéssel, odaadó figyelemmel dolgozzunk az osztályismétlés megakadályozásán.

Az osztályismétlésre való utasítás kérdésében igen különböző fel-fogásokat találunk. Pedig minden tanítónak arra kell törekednie, hogy senki se bukják meg. Nem azt akarjuk mondani, hogy a tanulót kellő

alapismeret nélkül bocsássuk magasabb osztályba. Éppen ellenkezően! A tanításban az legyen a főtörekvésünk, legfőbb célunk, hogy osztályunk minden tanulója minden bizonnyal megtanulja a tananyagnak azt a legkisebb mennyiségét, de gerincét, amely szükséges ahhoz, hogy a felsőbb osztályba engedhessük. Alig akadjon olyan gyermek, akit a tanító erre nem volt képes megtanítani. Osztályunkban alig akadjon olyan tanuló, akit le kell marasztanunk. Hisz ennek nem szabad mégtörténnie ép gyermekkel, aki csak tűrhető módon is rendszeren járt iskolába. Az iskolai év hajlásakor jelölje ki a tanító az elmaradottakat. A vizsgálatra való előkészületek, a kitünő eredmény megmutatása s előkészítése helyett ezekkel a gyermekekkel kell foglalkozni óráról-órára, tantárgyról-tantárgyra. Ezekre és ne a jobbakra adjuk ekkor munkánk javarészét. Ezekre fordítsunk többszörös figyelmet, ezeknek adjunk buzditást a népoktatás nagy célja érdekében.

Nemzetünk megfogyatkozott. A támaszától és erősebb kezű vezetőjétől megfosztott sok ezer és százezer család érdeké különösen parancsolóan szól az iskolához. Azt követeli, hogy a gyermekben élő nemzeti és családi kincset alaposan és a jövőre való tekintettel, pedagógus értelemmel és szívvel értékeljük a jövő napjai számára; a fejletlen gyermekekre ne mondjunk ki elhamarkodva olyan ítéletet, amely megakasztja a haladását anélkül, hogy bármiben is hasznára lenné.

Kováts Alajos.

IRODALOM.

A páduai egyetem magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai (1264—1864). Gyűjtötte és közrebocsájtja *dr. Veress Endre.* — *Matricula et acta Hungarorum in universitatibus Italiae studentium.* Volumen I. Padova: 1264—1864. Collegit et edidit Dr. Andreas Veress. Sumptus toleravit *Carolus de Hornig, S. R. E. cardinalis, episcopus Vesprimiensis.* Budapest-Kolozsvár, 1915 (*Fontes rerum Hungaricarum-Magyar történelmi források. Tomus I.*) n 8°, 344 lap. Ára 10 korona. Megrendelhető: *Fontes rerum Hungaricarum, Kolozsvár* címen.

E nagyértékű latin-magyar forráskiadvány elsősorban a magyar neveléstörténelem kutatóinak érdeklődésére számíthat. A szerző tanári multjának megfelelően helyes érzéssel éppen a magyarság külföldi egyetemjárásának emlékeivel kezdette meg «*Fontes rerum Hungaricarum*» címen 40 kötetre tervezett forrásgyűjteményének közzétételét. Az előttünk levő első kötet anyagának gazdagsága s feldolgozásának mintaszerűsége eleve sejteti, hogy neveléstörténelmi anyagkészletünk